

DANSK FRILUFTSLIV

– forum for natur- og friluftsliv

Medlemsblad, nr. 80
december 2009, pris: 40 kr.

Temanummer om forskning i friluftsliv i Danmark

DANSK FRILUFTSLIV

– forum for natur- og friluftsliv

www.danskfriluftsliv.dk

Formand:

Rasmus Simonsen

tlf. 24 45 36 10

simonsenrasmus@gmail.com

Næstformand

Dieter Toftkjær Sørensen

tlf. 20 82 56 71

toftkjaer@gmail.com

Kasserer:

Erik Jegsen

tlf. 64 72 26 73

jegsen@privat.dk

Sekretær:

Jesper Lind Nielsen

tlf. 51 51 42 04

thor_dk@hotmail.com

Politisk kontakt:

Mads Brodersen

tlf. 64 48 15 85

info@friluftsskole.dk

Webmaster:

Jacob Steensen

Jacob_Steensen@hotmail.com

Redaktion og annoncer:

Martin Johnsen (ansvarsh.)

tlf. 23 82 70 10

mbjohnsen@gmail.com

Terkel Berg-Sørensen

Peter Bentsen

Grafisk tilrettelægning:

Kristian Dueholm Jensen

tlf. 22 97 41 03

dueholm@gmail.com

Bogklubredaktion:

Martin Johnsen

bogklub@danskfriluftsliv.dk

For- og bagsidefoto:

DGI Karpenhøj

ISSN 0909 – 0614

I n d h o l d

3

Redaktionen har ordet

5

Friluftsforskning på Skov og Landskab

7

Forskning i friluftsliv på Institut for Idræt, KU

9

Friluftsforskning på Syddansk Universitet

13

Hvilken forskel gør naturbørnehaver?

16

Anmeldelser af to ph.d.-afhandlinger

21

Oversigt over afhandlinger om friluftsliv

22

Kanon for dansk forskning i friluftsliv

Foreningens formål

Foreningens formål er at skabe, udbygge og vedligeholde kontakt imellem personer, der arbejder med vejledning og undervisning i natur- og friluftsliv. Foreningen skal arbejde for at styrke danske naturoplysnings- og friluftslivstraditioner i samarbejde med vore nordiske nabolande med det formål at skabe harmoni mellem menneske og natur såvel som mellem mennesker.

Bladet udgives af Dansk Friluftsliv og udkommer fire gange årligt:

nr. 81	marts. 2010	deadline	1. feb.
nr. 82	juni. 2010	deadline	1. maj.
nr. 83	okt. 2010	deadline	1. sep.
nr. 84	dec. 2010	deadline	1. nov.

Annoncering:

Det er muligt at annoncere i bladet. Prisen er 1500 kr. for en hel side og 900 kr. for en halv side.

Kontakt den annonceansvarlige for yderligere information om formater og priser.

REDAKTIONEN HAR ORDET

FORSKNING I FRILUFTSLIV I DANMARK

af Peter Bentsen, Skov og Landskab, Københavns Universitet

INTRODUKTION

Interessen for forskning i friluftsliv er voksende såvel internationalt som i Danmark. Hensigten med dette temanummer om forskning i friluftsliv er at skabe overblik over eksisterende viden og forskning på området i Danmark. Tanken er at synliggøre forskning i friluftsliv i oversigtsform ved at lade en række forfattere præsentere forskningsmiljøer og -temaer med relation til friluftsliv. Målgruppen er primært Dansk Friluftslivs medlemmer og sekundært andre med interesse i friluftsliv og forskning. Vi håber, at dette temanummer således kan være til inspiration for praksis – især det pædagogiske friluftsliv, hvor de fleste af Dansk Friluftslivs medlemmer befinder sig, men også inden for politik, planlægning, forvaltning m.m. i relation til friluftsliv. Håbet er, at temanummeret kan bidrage til brobygning mellem forskning og eksisterende praksis. Dels inden for det pædagogiske friluftsliv: at vejlede, udvikle og kvalificere den praksis, der finder sted i Danmark på skoler, institutioner, organisationer og i det uorganiserede friluftsliv. Dels forvaltningens praksis: at vejlede, udvikle og kvalificere politik, planlægning og forvaltning for friluftsliv. Med sit tværfaglige potentiale bidrager temanummeret til løbende dia-

log mellem forskere, praktikere og politikere. Denne korte introduktion består af to dele. Dels en kort introduktion til friluftsliv som forskningsfelt, dels en præsentation af temanummerets artikler, indhold og forfattere.

FRILUFTSLIV SOM FORSKNINGSFELT

Friluftsliv som fag- og forskningsfelt er ganske ungt – ikke mindst i Danmark (ca. 30-35 år) – og som forskningsfelt er det ikke etableret med én bestemt forskningstradition. I dette temanummer bruger vi en meget bred fortolkning af friluftsliv (og forskning), der kan rumme disse forskellige perspektiver og tilgange til friluftsliv. Man kan således tale om forskning *i*, *om* og *for* friluftsliv. I Danmark (og mange steder internationalt) kan man identificere mindst »to spor«: Friluftsliv som forskningsfelt på idrætsinstitutioner (svarende til det internationale felt outdoor education) og friluftsliv som forskningsfelt på natur- og skovbrugsinstitutioner (svarende til det internationale felt outdoor recreation). Disse to spor har selvfølgelig en række underkategorier, beslægtede og overlappende områder, fx adventure education, outdoor learning, environmental education, outdoor leisure studies, human økologi, spatiole perspektiver på friluftsliv, planlægning og forvaltning for friluftsliv, socio-kulturelle perspektiver på friluftsliv osv. Friluftsliv er således ikke et en-

kelt fag eller en enkelt disciplin – ej heller et statisk fænomen – men et mangfoldigt felt med multidisciplinære tilgange, fra filosofi og humaniora (fx miljøetik, natursyn og æstetik) til social- og adfærdsforskning (fx planlægning, samfundsvidenskab) over økonomi (fx samfundsøkonomi og økonomiske modeller) til naturvidenskab (fx fysiologi og økologi). Der er altså behov for et inkluderende begreb og forskningsfelt, men samtidig en eller anden form for definition af feltets egenart og genstandsfelt. Den teoretiske tilgang for dette temanummer må i forlængelse heraf være eklektisk. Patterson & Williams (1998) taler i den forbindelse om kritisk pluralisme (dvs. at forskellige paradigmer kan og bør eksistere samtidig inden for et forskningsfelt – dog med en kritisk refleksiv tilgang) inden for forskning i »outdoor recreation«. I denne sammenhæng har vi med vilje valgt ikke at definere friluftsliv, men at lade de enkelte forfattere beskrive deres institutions eksplicitte (og implicitte) definition og fortolkning af forskning i friluftsliv. Begrebet anvendes bredt om mange forskellige aktiviteter og livsformer i udemiljøer, natur- og kulturlandskaber. Friluftsliv knyttes med andre ord ikke til en særlig form for aktivitet eller et særligt værdisæt, men ses tværtimod som et overordnet begreb for synet på, brugen af, væren i og oplevelsen af natur og landskab. Bentsen m.fl. 2009. Der har været og er tendens til

at opfatte friluftsliv som en relativt ensartet tradition baseret på bestemte normer, værdier og aktiviteter (ikke mindst i Norden), men ofte er afgrænsningerne blevet for snævre og normative – og en lang række aktiviteter, handleformer og meninger er blevet ekskluderet.

TEMANUMMERETS INDHOLD

Som nævnt er forskning i friluftsliv et forholdsvist nyt og flervidenskabeligt felt i Danmark, og denne forskning er sket ud fra forskellige faglige, teoretiske og metodiske tilgange og spredt på forskellige institutioner landet over. I forlængelse heraf har vi samlet en række artikler, der alle belyser og beskæftiger sig med temaet »Forskning i friluftsliv i Danmark« fra forskellige vinkler, miljøer og temaer.

Frank Søndergaard Jensen og Jette Hansen-Møller, Skov & Landskab, KU, indleder med at beskrive forskningen i friluftsliv på Skov & Landskab (S&L). S&L har gennem en længere periode været en væsentlig aktør inden for forskning i friluftsliv – primært det rekreative – men i de seneste år har centret aktivt arbejdet for en skærpet profil på dette område, både med en større tværfaglighed og bredde mod sundhed, læring, velfærd og livskvalitet og i retning af en mere borger- og brugernær tilgang. Herefter beskriver Erik Mygind, Institut for Idræt, KU, forskningen i friluftsliv på Institut for Idræt, Københavns Universitet. Friluftsliv har eksisteret som tema, forsknings- og undervisningsområder på de universitære idrætsinstitutioner siden 1980'erne, og Erik Mygind

har fra starten været en vigtig person i dette arbejde (bl.a. i forbindelse med etableringen af friluftslivslederuddannelsen og forskning i udeskole).

Det næste bidrag kommer fra Søren Andkjær, Institut for Idræt og Biomekanik, SDU, der følger efter med en beskrivelse af friluftsliv som forskningsområde på Syddansk Universitet. Søren har tegnet friluftsområdet på SDU i en årrække og haft stor betydning for udvikling af bachelor i Nordisk Friluftsliv, udgivelse af bøger om friluftsliv samt forskning i friluftsliv fra en kulturanalytisk vinkel.

I artiklen »Forskning og udvikling i naturbørnehaver« deler Niels Ejbye-Ernst, VIA UC og DPU, sin store viden om natur- og skovbørnehaver med Dansk Friluftslivs læsere. Niels drager nogle interessante paralleller mellem udviklingen i forskning i hhv. naturbørnehaver og friluftsliv.

Steen Nepper Larsen, GNOSIS, AU, anmelder herefter to ph.d.-afhandlinger om friluftsliv og ungdom. Adspurgte præsenterer Steen bl.a. sig selv som værende »fænomenolog, hermeneutiker, fritænker, lektor, racercykelfanatiker, morgenbader, fader, søn, kommenskringlepiser, Sloterdijk-foredragende m.m.«.

Anmeldelsen vil også afsløre inspiration fra Frankfurterskolen og kritisk teori.

Temanummeret afsluttes af Peter Bentsen, Skov & Landskab, KU, med dels en oversigt over forsvarede doktor- og ph.d.-afhandlinger i relation til friluftsliv og dels et bud på en kanon for forskning i friluftsliv.

Redaktionen af temanummeret håber, at Dansk Friluftslivs medlemmer kan finde inspiration og viden i denne udgave af Dansk Friluftsliv. Der synes at være enighed om, at friluftsliv (og forskningen herom) i stigende grad skal/kan bidrage til at løse stadig mere påtrængende samfundsproblemer, der har med velfærd, livsstil, sundhed, læring, naturkontakt, integration m.m. at gøre. Man kan dog også (som bl.a. Steen Nepper Larsen gør) stille sig kritisk overfor denne mål/middel tænkning.

God læselyst – held og lykke med forsknings- og udviklingsprojekter samt ikke mindst praksis! Kilder og litteraturhenvisninger er af læse- og pladshensyn udeladt, men en samlet litteraturliste kan findes på foreningens hjemmeside www.danskfriluftsliv.dk eller ved henvendelse til redaktionen. Vi håber ikke at vi har overset/glemte nogen/noget.

SEMINAR OG NETVÆRKSMØDE OM UDDANNELSER I NATUR OG FRILUFTSLIV

Dansk Friluftsliv - forum for natur- og friluftsliv i samarbejde med Københavns Universitet m.fl.

Dansk Friluftslivs seminar i 2010 afholdes i samarbejde med bl.a. Københavns Universitet med tema om natur- og friluftslivuddannelser i Danmark. Ikke noget nyt emne, men ikke desto mindre højaktuelt, da flere og flere uddannelsessteder i disse år afvikler nye uddannelser indenfor natur- og friluftsliv: Friluftvejleder, naturvejleder, diplomuddannelser i natur- og friluftslivspædagogik og udeliv og motion, outdoorpædagog, master i friluftsliv, nordisk bachelor m.fl.

Seminaret afholdes på Skovskolen, Skov & Landskab, Nødebo mandag den 12. april 2010. Traditionen tro afholder foreningen årsmøde samme sted aftenen inden seminaret - søndag den 11. april 2010.

Yderligere information om program, tilmeldinger, pris m.m. kan ses i næste nummer af Dansk Friluftsliv, som udkommer i marts 2010.

Sæt allerede nu kryds i kalenderen. Vi håber at se mange af jer.

Bestyrelsen

FRILUFTSFORSKNING PÅ SKOV & LANDSKAB

Af Frank Søndergaard Jensen og Jette Hansen-Møller, Skov og Landskab, Københavns Universitet

I Danmark har friluftsliv som egentligt fag- og forskningsfelt kun eksisteret i ca. 35 år. Der er ikke etableret én bestemt forskningstradition, men her, såvel som internationalt, kan man identificere mindst to »spor«: ét der er opstået og udviklet på skovbrugsinstitutioner og ét på idrætsinstitutioner (se fx Erik Myginds og Søren Andkjær's artikler i dette temanummer).

Den første mere stabile forskningsenhed for friluftsliv i Danmark (»Projekt Skov og Folk«) blev oprettet i 1975 ved Statens forstlige Forsøgsvæsen (nu Skov & Landskab, Københavns Universitet) v. Niels Elers Koch – med det formål at undersøge befolkningens brug af skovene til friluftsmål samt præferencer i denne forbindelse.

KVANTITATIVE UNDERSØGELSER ¹⁾

Fokus i det kvantitative arbejde har været at frembringe viden om, hvordan friluftslivet foregår i Danmark med henblik på at forbedre beslutningsgrundlaget for den fremtidige (skov)politik og den fysiske planlægning og forvaltning for friluftsliv. – Herunder forbedring af adgangs- og opholdsmuligheder og mulighederne for udfoldelse og oplevelser i forskellige områder og anlæg. Da mængden af deltagere i

organiserede frilftsaktiviteter er relativt beskeden, sammenlignet med uorganiserede aktiviteter, og da de har mulighed for at gøre deres interesser gældende ad organisatorisk vej, har planlægningen og forskningen især været koncentreret om det almene, uorganiserede friluftsliv. Efter undersøgelserne af friluftslivet i skovene, er forskningen efterhånden udvidet til også at omfatte resten af det åbne land og byens parker. Parallelt hermed er der foretaget undersøgelser af turisternes brug af den danske natur, og af hvorledes dette påvirker de lokale indbyggere.

De grundlæggende undersøgelser fra 1970'erne af befolkningens brug af skovene til friluftsliv, er fulgt op med tilsvarende undersøgelser i 1990'erne, hvilket har givet muligheder for at følge udviklingstendenser. Der er stadig behov for opfølgning heraf med opbygning af en egentlig overvågningsindsats (se nedenfor). Bl.a. på grundlag af denne kvantitativt orienterede forskning er Skov & Landskab udpeget af Miljøministeriet til Fagdatacenter for friluftsliv og turisme med ansvar for opfølgning af denne type viden.

Ud over ovennævnte »bruger/aktivitets«-prægede undersøgelser, er der også gennemført en række præferenceundersøgelser i tilknytning til især skovenes planlægning og forvaltning. Ligesom der er gennemført kvantitative undersøgelser af befolk-

ningens holdninger og ønsker til den danske natur.

Målet med ovennævnte undersøgelser har således primært været at tilvejebringe viden om, hvor mange der dyrker hvilke aktiviteter hvor, på hvilke tider af året, hvor længe ad gangen og sammen med hvem, samt hvad publikum har af ønsker.

OVERVÅGNING

En del af de kvantitative undersøgelser indgår i Skov & Landskabs overvågningsaktiviteter. I 2006 startedes en afprøvning af, om det er muligt, som et element i det eksisterende Skovstatistikarbejde, at gennemføre visse friluftsliv-relaterede registreringer i forbindelse med feltarbejdet. Afprøvningen viste, at det med relativt få ekstra-omkostninger er muligt at udvide feltregistreringerne til at omfatte en række relevante friluftsliv-relaterede elementer, hvis udvikling således kan følges over tid (f.eks. vej- og stinettet, affald, hærværk, jagt- og vildtplejefaciliteter samt friluftsfaciliteter mere generelt).

Endelig skal nævnes de permanente bil-tællestationer der har været i drift på fire skov/naturlokaliteter i Danmark siden 1976 – oprettet i forbindelse med starten af Projekt Skov og Folk. Her tælles antallet af ind- og udkørende biler på de fire lokaliteter hvert 15. minut.

KVALITATIVE UNDERSØGELSER

De kvantitative undersøgel-

ser kan ikke stå alene, hvilket foranledigede igangsætning af kvalitative undersøgelser af eksempelvis: friluftsoplevelser og -muligheder i skove og det åbne land; friluftslivets betydning for unges identitetsdannelse, samt muslimers friluftsliv. I denne kategori kan også henregnes arbejdet om frivilligt arbejde i naturforvaltningen – et tema der kan forventes at få større bevågenhed og betydning i fremtiden. Det skal afslutningsvis nævnes, at Skov & Landskab inden for det kvalitative felt udbyder kurset »Mind and Nature«.

UNDERSØGELSER AF OG METODER TIL FRILUFTSPPLANLÆGNING

Sideløbende med ovennævnte kvantitative og kvalitative undersøgelser, er der også arbejdet med planlægningen for friluftsliv og turisme. Ligesom der er udviklet GIS-baserede metoder til monitorering, modellering og simulering af f.eks. barriereeffekter og adfærd.

NATURFORMIDLING OG SUNDHEDSFREMMENDE ASPEKTER VED FRILUFTSLIV

Med udgangspunkt i den pågående samfundsudvikling (herunder bl.a. ændret livsstil) er der opstået to nye forskningsfelter med relation til friluftsliv. Det ene, naturformidling og læring, fokuserer på at give befolkningen, ikke mindst børn og unge, mere viden om natur for derved bl.a. at øge miljøbevidstheden. Der er således oprettet en naturvejlederuddannelse (ved Skov & Landskabs afd. i Nødebo), naturvejledningscentre, naturskoler, skovbørnehaver, udeskoler mv. og påbegyndt forskning i

effekterne heraf. Det andet felt fokuserer på friluftslivets betydning for menneskers såvel fysiske som mentale sundhed, herunder motorik og generel trivsel samt de terapeutiske aspekter af naturaktiviteter.

VELFÆRDSØKONOMI, SPECIELT MILJØ- OG OPLEVELESØKONOMI

Den samfundsøkonomiske betydning af friluftsliv forskes der også i på Skov & Landskab. Størstedelen af denne forskning består af undersøgelser af betalingsvilje i forhold til ikke-markedsførte goder som for eksempel betalingsvilje i forhold til friluftsmuligheder, oplevelse af dyreliv og oplevelser i potentielle nationalparker; eller den friluftsmæssige værdi i forbindelse med skovrejsning.

Et andet økonomisk forskningsområde omhandler analyser af markedsførte friluftaktiviteter, både eksisterende og potentielle, som f.eks. jagtlejemarkedet og analyse af mulighederne for at generere indtægter for jordejere ved at udbyde særlige friluftsfaciliteter til specielle grupper. Tillige er der fokus på hvilke barrierer der er for udviklingen af sådanne faciliteter og muligheden for at opnå privat såvel som samfundsmæssig gevinst ved at igangsætte projekter.

NATIONALE SAMARBEJDSPARTNERE

Den relativt brede vifte af forskningstemaer, der er beskrevet ovenfor, indikerer at Skov & Landskabs friluftsforskning har ganske stor berøring med en række interessenter og samarbejdspartnere. Skov- og Naturstyrelsen og Friluftsrådet anses

traditionelt blandt de største og væsentligste nationale samarbejdspartnere. Herudover gennemføres forskning og rådgivning for bl.a. en række kommuner (f.eks. Odense, Hillerød, Vordingborg, Slagelse og København).

På universitetsniveau samarbejdes med bl.a. Institut for Idræt samt Institut for Geografi, Københavns Universitet; Danmarks Miljøundersøgelser, Århus Universitet; Syddansk Universitet; Aalborg Universitet og CBS. Af andre forsknings- og uddannelsesinstitutioner samarbejdes der eksempelvis med Center for Ungdomsforskning, N. Zahles Seminarium, Statens Institut for Folkesundhed og Stressklinikken på Hillerød Sygehus.

For yderligere information om Skov & Landskabs friluftsforskning, se evt. vores hjemmeside: www.sl.life.ku.dk/Emner/Friluftsliv.aspx

¹⁾ Efter hvert afsnit er der henvist til en række centrale kilder om det pågældende tema. Se venligst den samlede litteraturliste for yderligere information.

FORSKNING I FRILUFTSLIV PÅ INSTITUT FOR IDRÆT I KØBENHAVN

Af Erik Mygind, Institut for Idræt, Københavns Universitet

Idrætsuddannelsens etablering som fag og videnskab i 1909 har frem til i dag været præget af både diskussioner og kampe om uddannelse og forskning. Friluftslivets etablering som fag i 1981 var ingen undtagelse. Hvilken relevans og berettigelse havde en rekreativ aktivitet på et naturvidenskabeligt fakultet, der af mange blev opfattet som noget, man dyrkede i fritiden og som bestod af en vifte af spejderaktiviteter? Friluftsliv som undervisningsfag fandt fodfæste og har frem til i dag gennemgået en markant udvikling. Forskning i friluftsliv tog først fart sidst i 1990'erne, defineret ud fra hvornår de første videnskabelige artikler blev publiceret i internationale tidsskrifter. Ud fra den betragtning er forskning i friluftsliv stadig i »ungdomsfasen«.

Friluftslivets første leveår blev præget af definitions-, mål- og indholdsdebat. Forklaringen på, at faget blev en integreret del af idrætsuddannelsen, kan søges i mindst to forhold. Ledelsen støttede, at friluftsliv skulle oprettes som fag på idrætsuddannelsen. I et mere overordnet perspektiv kunne forklaringen på friluftslivs etablering måske søges i daværende opfattelse af idræt som et bredt og rummeligt begreb, der rakte ud over idrættens præstationskultur, fastlagte rammer og regelsæt.

Fra starten af 1980'erne og frem til midt i 1990'erne blev fokus især rettet mod undervisning, vejlederrollen, færdigheder samt risiko/sikkerhed. Der blev i denne periode udbudt korte kurser i friluftsliv for både universitetsstuderende og i efter- og videreuddannelsesregi (EVU). I 1994 blev »Det 1-årige studium i friluftsliv«, også kaldet friluftslivslederuddannelsen, oprettet i EVU-regi. Denne beslutning har utvivlsomt haft den største betydning for cementering og videreudvikling af friluftsliv på IFI og medførte bl.a., at der på idrætsuddannelsen blev udbudt en friluftslinie på bacheloråret over en 5-årig periode.

Sidst i 1990'erne voksede interessen for at forstå og integrere angelsaksiske og engelsksprogede nationers opfattelse af friluftsliv (outdoor education) i undervisningen. Dette medførte bl.a. igangsætning af et forsknings-samarbejde (kulturanalyse) om idrætsstuderendes baggrund, brug og holdninger af friluftsliv i henholdsvis New Zealand og Danmark i 1998 (Mygind & Boyes, 2001). Resultater fra denne forskning formidles især på uddannelsen »Nordisk Friluftsliv« (NF), en valgmulighed for studerende på 3. studieår. Kulturanalyse udgør et centralt element, og NF udbydes i et tæt samarbejde mellem 8 universiteter i henholdsvis Norge, Sverige, Island og Danmark, hvor IFI indgår i samarbejdet (www.ifi.ku.dk/uddannelser/bachelor/

[nordisk_friluftsliv/](http://www.nordisk_friluftsliv/)).

En ny og anderledes forskningsvinkel startede år 2000 på IFI. Otte forskere og fire speciale-studerende fra henholdsvis IFI i København, Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU) og Roskilde Universitets Center (RUC) fulgte ud fra forskellige forskningsvinkler en naturklasse på Rødkilde Skole i Vanløse, der fra 2000-2003 fik obligatorisk undervisning i naturen en dag om ugen. Med forskningsmidler fra Friluftsrådet blev virkningerne af udeskole analyseret på baggrund af udsagn, holdninger og opfattelser fra elever, lærere og forældre. Casestudiet tog afsæt i sociologiske, psykologiske, pædagogiske og fysiologiske vinkler. Resultaterne er fremlagt i en antologi, forskningsartikler og to bøger (Mygind, 2005, 2007, 2009; Herholdt, 2006; Schildhøj m.fl., 2007) samt gennem informative netadresser (www.skoven-i-skolen.dk og www.udeskole.dk). Studiet har opnået stor bevågenhed i medier og presse, og etablering af naturklasser har efterfølgende fået stor udbredelse i folkeskolen, hvilket dokumenteres i nye data i et landsdækkende ph.d.-projekt om udeskole, der viser, at ca. hver fjerde danske folkeskole i skrivende stund har indført udeskole i en eller anden form og yderligere 15 % påtænker at starte inden for den nærmeste årrække (Bentsen et al. 2009). Samfundets øgede fokus på sundhed og brug af grønne om-

råder har været en medvirkende faktor til, at forskning i udeskole er fortsat gennem et nyt forsknings- og udviklingsnetværk etableret mellem IFI, Center for Skov & Landskab (S&L) samt N. Zahles Seminarium for perioden 2006-2009. Hvor Rødkildeprojektet fokuserede på brug af natur uden for byen, var ønsket med det nye netværk, at fokusere på udeskole i bynære områder.

Endelig er en ny ansøgning med titlen »Fysisk aktivitet og læring i udeskole« under udarbejdelse med formålet, at opnå større evidens om såvel styrker som svagheder ved at benytte udeskole som undervisningsmetode. Ud

fra et større elevmateriale ønskes de sundhedsmæssige gevinster yderligere belyst. Med mere end 40 udeskoleklasser på landsplan, der tilbringer en dag eller mere i natur og grønne områder, er det muligt at gennemføre effektstudier på, hvorvidt udeundervisning har en positiv eller negativ indflydelse på fx læse- eller regnefærdigheder. Det har, siden udeskolens start for snart 10 år siden, været et stående spørgsmål om anvendelse af 20 % af undervisningstiden i naturen vil have en negativ eller positiv effekt på det faglige niveau. Endelig giver et større datamateriale mulighed for at vurdere udeundervisningens betydning

for drenge/piger, nydanskere, overvægtige børn, elever med særlige behov mv. Endelig vil projektgruppen søge svar på, om elever i udeskoleundervisning lærer andet og mere end den traditionelle skole. Resultaterne forventes at give et bedre fundament til at træffe skolepolitiske beslutninger fx ændringer i curriculum. Den opnåede viden kan indgå i efteruddannelse af lærere, parkforvaltere, natur- og friluftvejledere, m.fl. og vil naturligvis blive spredt gennem konferencer, seminarer, vidensblade, artikler og hjemmesider som fx www.udeskole.dk.

Foto: Kristian Dueholm Jessen

FRILUFTSFORSKNING PÅ SYDDANSK UNIVERSITET

*Af Søren Andkjær, Institut for Idræt og Biomekanik,
Syddansk Universitet*

På Institut for Idræt og Biomekanik (IOB) på Syddansk Universitet indgår friluftsliv i dag som fagområde på en række forskellige måder i uddannelsen Idræt og Sundhed, og der forskes i friluftsliv på flere forskellige måder og ud fra flere videnskabelige perspektiver. Sådan har det imidlertid ikke altid været.

I 1980'erne og 1990'erne blev fagområdet introduceret med forskellige spredte forsøg og omkring år 2000 begyndte en mere struktureret og forskningsbaseret udvikling af fagområdet. Alle studerende på studiet i idræt og sundhed blev herefter introduceret til fagområdet som indgik i en fagrække på lige fod med fx svømning, boldspil, gymnastik og dans. Friluftsliv blev et fagområde med både praktiske og teoretiske emner og tematikker og koblingen mellem teori og praksis blev vægtet. Der blev indført praktisk såvel som teoretisk eksamen i friluftsliv for de studerende, og undervisningen i friluftsliv blev i stigende grad reelt forskningsbaseret. Kendetegnene for de moduler, der omhandler friluftsliv, er at de inddrager forskellige perspektiver på friluftsliv og forsøger at tænke friluftsliv ind i tværfaglige tematikker – fx i retning af sundhed eller med fokus på det fysiske rum og landskabet.

Forskningen i friluftsliv på IOB:

Forskningen indenfor temaer relateret til friluftsliv på IOB følger overvejende to spor:

- samfunds- og kulturanalytisk og historisk forskning i friluftsliv som kulturelt fænomen
- betydningen af friluftsliv, aktiviteter i natur og landskab set i relation til sundhedsfremme og folkesundhed.

De to spor¹⁾ har fællestræk og overlap, men tilhører overordnet og strukturelt to forskellige forskningsgrupper og har forskellige videnskabelige udgangspunkter og benytter sig i hovedsagen af forskellige videnskabelige metoder.

Den samfunds- og kulturanalytiske og historiske forskning i friluftsliv som kulturelt fænomen:

Forskningsgruppen Kultur, Bevægelse og Sundhed baserer sig på historiske, kulturelle og antropologiske analyser af idræt og bevægelse. Forskningen omfatter følgende hovedtemaer:

- sundhed og fysisk aktivitet i historisk belysning
- kulturelle og historiske studier af kropskulturen, kropslige bevægelser og idrætsdiscipliner.

Idrætsundervisningens historie:

Henning Eichberg er ansat på IOB og arbejder med forskellige bidrag til en forståelse af kropskulturens udvikling og betydning, herunder også friluftslivets mening i forskellige historiske perioder (Eichberg 2005). Eichberg er som sådan en markant person i forhold til dette forskningsspor.

Publiceringen af bogen »De grønne bølger« (Eichberg 2001) kan ses som et meget tidligt bidrag til forskningen indenfor den samfunds- og kulturanalytiske og historiske forskning i friluftsliv som kulturelt fænomen. Bogen blev udgivet tilbage i 1986 på forlaget Bavnepanke som en del af produktionen på Idrætsforskning. Centeret er i dag blevet en del af IOB og hedder Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC).

I 1999 blev Søren Andkjær ansat på IOB og ansvarlig for fagområdet friluftsliv, og har som sådan været med til at udvikle såvel fagområdet og forskningsområdet knyttet til friluftsliv. I perioden 2001-2003 gennemførtes projektet »Friluftsliv i det 21. århundrede« støttet af Friluftsrådet og DGI-forskning. Intentionen med projektet var at udvikle viden om fænomenet friluftsliv i en samfundsmæssig-kulturel sammenhæng samt udvikle viden om de politiske forhold, dvs. primært naturforvaltningen, som har betydning for friluftsliv, fx adgangsforhold og endelig at udvikle fagområdet pædagogisk.

Projektet resulterede i en række publikationer (Kofoed 2003; Andkjær 2003; Andkjær 2004), og resultaterne fra undersøgelsen blev formidlet på

et meget velbesøgt seminar i 2003. Efterfølgende blev antologien »Friluftsliv under forandring« (Andkjær 2005) udgivet med bidrag af flere oplægsholdere fra konferencen og med sigte på at sætte fokus på fremtidens friluftsliv i Danmark ud fra historiske, pædagogiske, psykologiske, kultursociologiske samt politiske og forvaltningsmæssige perspektiver.

Projektet kan ses som et forprojekt til det senere ph.d. med titlen »Friluftsliv i Danmark - Unges deltagelse i organiseret friluftsliv set i kulturelt perspektiv« (Andkjær 2008) som blev forsvaret i 2008. Temaet for ph.d.-projektet er det organiserede friluftsliv med relation til unge i et kulturelt perspektiv med henblik på at opnå en større forståelse for motiver, værdier og betydninger af friluftsliv. Projektet har bevirket, at vi nu har opnået en grundlæggende forståelse for motiver og betydninger knyttet til unge menneskers deltagelse i organiseret friluftsliv, at der er udviklet ny viden om den kulturelle betydning eller betydninger af organiseret friluftsliv samt en øget forståelse for dansk og nordisk friluftsliv set i et komparativt perspektiv i relation til internationale traditioner og tendenser.

Forskning med fokus på betydningen af friluftsliv, aktiviteter i natur og landskab set i relation til sundhedsfremme og folkesundhed:

Forskningen i betydningen af friluftsliv, aktiviteter i naturen og uderummet set i et sundhedsfremme-perspektiv finder primært sted indenfor forskningsgruppen »Rum, Fysisk Aktivitet og Sundhed«. Gruppen blev etableret ved udgangen af 2006 og består for tiden af 10 personer – og beskæftiger sig med og analyserer i bred forstand omgivelsernes betydning for bevægelse og fysisk aktivitet. Omgivelser kan her være alt fra kultiverede eller ukultiverede natur-rum til anlagte parker og byrum med større eller mindre urbaniseringsgrad, og omfatter eller har omfattet følgende hovedtemaer:

- Arkitekturpsykologi med fokus på forholdet mellem rum og individ, herunder kvinder og mænd i idrættens rum.
- Betydningen af byens rum for fysisk aktivitet: byparkeres betydning for voksne og ældres motionsvaner, stisystemers betydning for børn og unges aktivitetsniveau, udvikling af et move-

ability-indeks som objektivt mål for et nærmiljøes henholdsvis fremmende og hæmmende karakter for fysisk aktivitet i hverdagen.

- Friluftsliv – vaner, traditioner og muligheder for aktivt liv i natur og landskab.
- Megaevents (OL eller VM) og byudvikling.
- Samspillet mellem idrætsfaciliteter og idrætsadfærd.
- Urbanisering og fysisk aktivitet. Fysisk aktivitetets rolle for byplanlægningen i Esbjerg, Odense og København i perioden 1970-2007.

De opremsede problemstillinger ansues primært ud fra en kulturel, samfundsmæssig og folkesundhedsmæssig forståelsesramme, som også afspejles i den uddannelsesmæssige spredning blandt gruppens medlemmer. Hovedparten af gruppens medlemmer har bidraget til en antologi »Bevægende rammer – en antologi om fysiske omgivelser sammenhæng med bevægelse og sundhed», der udkommer på Syddansk Universitetsforlag 2009/2010. Bogen vil rumme kapitler om byplanlægning, hverdagsmotion, om leg og uderum og om friluftsliv i Danmarks vilde natur.

Forskningsfeltet

Omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet:

På IOB har der i de seneste 5-10 år været et tiltagende fokus på omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet og sundhed. Jens Troelsens ph.d.-afhandling (2004) omhandler ikke direkte friluftsliv, men kan alligevel siges at have relation til temaområdet. Afhandlingen undersøger cykling som transportform set i relation til trafikplanlægning. Studiets teoretiske overvejelser, metoder samt resultater rækker ud over trafikplanlægningen og har perspektiver i forhold til forskning i friluftsliv. Samtidigt kan afhandlingen ses som en start på den fremtidige forskning i omgivelsernes og uderummets betydning for fysisk aktivitet og sundhed.

Udviklingen af dette forskningsfelt er sket i tæt samarbejde med kommuner og fonde, der har muliggjort en analyse- og metodeudvikling til indsamling af relevant viden. Det har bl.a. medført rapporten »De bolignære områders betydning for fysisk aktivitet og sundhed« (Troelsen, Roessler m.fl. 2008), der med afsæt i en systematisk videnopsamling giver anbefalinger til en sund byplan-

lægning. Endvidere er der foretaget bevægelsesanalyser i Roskilde og Kolding, der på baggrund af geografiske informationsdata og spørgeskemaer kortlægger potentialer og barrierer for fysisk aktivitet i de afgrænsede byområder. Sidste skridt er en donation fra Trygfonden, der i regi af Trygfondens Forebyggelsescenter bl.a. har medført forskningsprojektet SPACE (School site, Playspot, Active Transportation, Club fitness, Environment). SPACE-projektet har til formål at udvikle, dokumentere og evaluere helheds-orienterede indsatser til fremme af fysisk aktivitet blandt 11-15 årige. På baggrund af teoretisk og empirisk viden er der udvalgt fire indsatser, der vil gøre fysisk aktivitet til et nemmere og sjovere valg i hverdagen:

- aktiv transport - trafikreguleringer med større appel til gang og cykling i nær-området.
- skolens udeområder - ændre fysiske og organisatoriske rammer for at understøtte spil og fysisk aktivitet.
- playspots - skabe muligheder for fysiske og sociale aktiviteter i bolignære områder.
- foreningsfitness - udvide det eksisterende foreningstilbud med appel til nye brugere.

For at gennemføre forskningsprojektet er der i samarbejde med Region Syddanmark etableret kontakt til 22 skoler fordelt i Esbjerg, Varde, Sønderborg, Vejle og Nordfyns Kommune.

Jakob Haahrs igangværende ph.d. projekt bør ses i sammenhæng med dette forskningsspor. Forholdene omkring begrænsningerne og mulighederne for at udøve friluftsliv i Danmark er meget komplekse. Haahr har valgt at udføre et case- og kulturstudie, hvor han på baggrund af en konfigurationsanalyse og en kropskulturel tilgang inspireret af såvel Pierre Bourdieu som Henning Eichberg, søger at belyse hvordan naturen bruges, og hvordan der udøves friluftsliv i et kystområde i Danmark. De overordnede mål er at opstille friluftstypologier, sætte fokus på adgang til naturen og belyse, hvordan særligt børn oplæres til friluftsliv.

Sikkerhed og risiko i friluftsliv:

Sikkerhed har gennem en årrække været et centralt debattema i friluftskredse. Det er imidlertid slående så lille forskningsmæssig interesse, der har været for at undersøge og afdække de sikkerhedsmæssige forhold i forbindelse med udøvelse og formidling af friluftsliv. Dette gælder ikke mindst, når vi sammenligner os med andre lande som fx New Zealand og Australien. Samtidigt er der mange myter og forestillinger om friluftsliv og sikkerhed, og i pædagogiske kredse er der stor opmærksomhed omkring feltet.

På IOB har der været spredte bidrag indenfor dette område (Nielsen 2000; Andkjær 2004), og instituttet har her engageret sig i udviklingen af organisering, uddannelsessystemer og certificering indenfor friluftsliv særligt indenfor havkajak, hvor der på mange måder opleves en kraftig øget interesse og deltagelse (Andkjær 2005).

Netværk og internationalt samarbejde:

Ud over det allerede nævnte indgår IOB i en række netværk også indenfor friluftsliv. Uddannelsen og netværket omkring Nordisk Friluftsliv administreres fra IOB med fokus på udviklingen af det nordiske samarbejde indenfor friluftsliv både i forhold til undervisning og forskning. I netværket afholdes seminarer og konferencer, og der arbejdes p.t. med udvikling af et engelsksproget kursus i Nordisk Friluftsliv, hvor intentionen er at præsentere det (måske) særligt nordiske friluftsliv for

studerende fra andre lande.

»International Outdoor Education Research Conference« er navnet på en international række af konferencer, hvor målet er at præsentere og diskutere forskning med et kritisk perspektiv på praksis og teori i outdoor education. Der har tidligere været afholdt konferencer i Australien og England. I juli 2011 afholdes konferencen for første gang i Norden – i Danmark – som et samarbejde mellem Københavns Universitet og Syddansk Universitet.

Afrunding og fremtidsperspektiver:

Som det ser ud nu og med perspektiv på udviklingen gennem de sidste 10-20 år tyder alt på at forskningsinteressen og indsatsen indenfor områder som relaterer til friluftslivsfeltet vil blive intensiveret i de kommende år ikke mindst med fokus på sammenhængen mellem friluftsliv og sundhed. På samme måde som udviklingen har været i forhold til undervisning i friluftsliv, kan man forestille sig udviklingen i forskningen i friluftsliv – hvor friluftsliv i højere grad bliver en tematik eller et perspektiv som indgår i bredere forløb – men måske i højere grad som delprojekt eller som et særligt perspektiv på bredere og større forskningsprojekter, fx i forhold til sundhed, det fysiske rum, sikkerhed, pædagogik og didaktik. Man kan diskutere, om det er hensigtsmæssigt eller ønskeligt at opfatte og se friluftsliv som et eget forskningsområde – eller om det snarere kan opfattes som en styrkelse af fagfeltet, at friluftsliv breder sig og i højere grad indgår som perspektiv og tematik i større og bredere projekter.

Se mere om IOB på følgende hjemmeside: www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/Iob_Idraet_og_biomekanik.aspx

¹⁾ De to spor refererer til de forskningsspor indenfor dansk/nordisk forskning i friluftsliv som skitseres i Andkjærs ph.d.-afhandling (2008).

HVILKEN FORSKEL GØR NATURBØRNEHAVER?

*Af Niels Ejbye-Ernst, VIA UC og
Århus Universitet*

Mit ph.d.-projekt har overskriften ovenfor. Spørgsmålet er komplekst at svare på, idet små børn prægnes af mange forskellige forhold, og naturbørnehavers betydning er derfor vanskelige at undersøge entydigt. For at svare på spørgsmålet har jeg bl.a. undersøgt, hvad der findes af forskning og udviklingsrapporter om naturbørnehaver i tilgængelige studier.

Det viser sig, at de former for naturbørnehaver, der kendes fra

Danmark, overvejende er et kulturelt fænomen i Nordeuropa. I OECD undersøgelsen »Starting Strong 2« fremhæves to forskellige tendenser i Europa i forbindelse med pædagogisk arbejde med børn i alderen 3-6 år; en nordisk tradition og en fransk-engelsk tradition som kan kaldes for henholdsvis »socialpædagogical approach« og »early education approach«. Forskellen i de to traditioner ligger i en fortolkning af, i hvor høj grad børnehaven ses som en integreret del af et uddannelsessystem. I den tradition, der kaldes »early

education approach«, som findes i England, er naturbørnehaver et anderledes fænomen end i Norden, idet »forest schools« (Knight 2009) er programmer, der tager (ofte udvalgte) børn ud i naturen i op til en halv dag om ugen.

I Danmark, Norge og Sverige samt i Tyskland findes en naturbørnehave-tradition, der vægter at lægge det pædagogiske arbejde i naturen alle ugens dage i 4-6 timer. Dette er meget forskelligt fra almindelige børnehaver, og det er derfor muligt at lave komparative undersøgelser,

der kan vise eventuelle forskelle mellem de to institutionstyper. Meget tyder på, at inspirationen til at oprette naturbørnehaver kommer fra Danmark, idet norske og tyske skribenter (Borge et al 2003, Bickel 2001) beskriver, hvordan der nationalt blev startet naturbørnehaver efter et studiebesøg i Danmark. Ifølge tal fra Danmark (Skov & Naturstyrelsen 2003) opfatter ca. 10 % af børnehaverne i 2003 sig som naturbørnehaver, dette er ca. samme procentdel som natur- og friluftsbarnhagerne i Norge i 2007 (Moen et al. i 2008). I Tyskland er den procentvise andel ca. 3 % (Wall Street Journal 14/4 2008) og i Sverige, hvor der er en lang tradition for ur- og skur børnehaver indenfor Friluftsfamjantet (Drougge 1999), er antallet mindre end i Danmark og Norge.

Der findes mange danske evalueringsrapporter fra perioden 1985-1995, der viser, at pædagoger har arbejdet i naturbørnehaver med børn i mere end 25 år. Der findes desuden enkelte ældre rapporter om udflytterbørnehaver fra starten af 1960'erne, og avisartikler om »gå- og vandre børnehaver« helt tilbage fra 1950'erne. Ligesom indenfor dansk friluftsliv havde man i den tidlige fase (1985-1995) ikke undersøgt betydningen af naturbørnehaver systematisk, så hovedparten af de tidlige rapporter fra naturbørnehaver er personlige, entusiastiske beretninger om, hvordan naturbørnehaverne fungerer ud fra individuelle usystematiske indtryk. Rapporterne kan sammenlignes med den tidlige litteratur om friluftsliv, hvor engagerede mennesker havde set særlige

muligheder ved friluftsliv, som de gerne ville formidle videre til andre. De tidlige rapporter henviser ofte ikke til anden litteratur, og man har tydeligvis ikke læst hinandens erfaringer eller refleksioner. Rapporterne viser, at pædagoger i de tidlige naturbørnehaver¹⁾, så naturbørnehaver som et rigtigt godt tilbud, hvor sunde børn trives, hvor børn bevægede sig mere end andre børn, og hvor børn gennem de mange timer i naturen blev vidende om natur og bevidste om naturforhold. Det tætte frie samvær mellem pædagoger og børn var et væsentligt tema i mange af rapporterne, ligesom det blev vægtet i rapporterne, at børn får mulighed for at forvalte deres tid mere kreativt og selvstændigt i skoven eller på stranden end i den traditionelle børnehave. Disse antagelser er sammenlignelige med de visioner, man indenfor friluftsmiljøet i Danmark tillagde friluftsliv i starten af 1990'erne.

For ca. 10 år siden publicerede svenske forskere (Grahn et al. 1997) et mindre komparativt studie hvor man sammenlignede en bybørnehave med en naturbørnehave. I sig selv var studiet begrænset og for småt til generaliseringer, men det fik stor betydning for den danske diskussion af naturbørnehaver. I studiet blev det fremhævet, at børn var mindre syge i naturbørnehaven, kunne koncentrere sig bedre og var motorisk bedre end i bybørnehaven. Studiet er efterfølgende dokumenteret specielt med hensyn til sygdom og motorik på store grupper af børnehavebørn i de nordiske lande.

I 2000 blev der skrevet en dok-

torafhandling om naturens betydning for motorik i Norge, og i 2002-2003 begynder norske högskolelektorer at interessere sig for at undersøge særlige effekter af naturbørnehaver. I 2004 blev afholdt en national konference i Trondheim (Lysklett, O, B. red 2005), hvor forhold som naturbørnehavers betydning for helse, motorik, BMI mv. blev beskrevet gennem undersøgelser.

Det kan sammenfattende opsummeres, at der findes god dokumentation for, at børn bliver bedre rent motorisk ved at lege mange timer i naturen, at børn har færre sygedage, hvis de går i naturbørnehaver, og at naturbørnehavebørn har lavere BMI end børn fra almindelige børnehaver. I undersøgelser, der er blevet lavet i Sverige og Danmark, har det også været dokumenteret, at børn i naturbørnehaver er bedre til at koncentrere sig om langvarige legeforløb, og at legene i naturen ofte er mere komplekse og varierede end i indendørs miljøer. Der er lavet flere undersøgelser, der undersøger om børn i naturbørnehaver har specielle sociokulturelle baggrunde. Dette er ikke direkte påvist i studierne, men der findes fx ikke mange børn med anden etnisk baggrund i naturbørnehaver.

De forskellige komparative forskningstiltager i dag ofte sammenstillet med grundlæggende diskussioner om børns forhold til natur. I den amerikanske og engelske forskning (Louv 2008 og www.childrenandnature.org) vises en række tendenser angående børn og børns forhold til natur, som kan have stor betydning for børns livskvalitet og

sundhed. Her fremhæves at:

- Børns hverdagsliv generelt er præget af flere indendørsaktiviteter og færre aktiviteter ude, mindre kropslighed og flere digitale erfaringer og mindre fri leg og mere organiseret leg.
- Børn i dag får færre direkte naturoplevelser og flere mediebårne oplevelser, og der er færre områder, hvor børn kan lege i deres nærmatur, idet mange lokalområder i dag ikke indeholder små grønne friarealer.
- Forældre i dag er mere forsigtige med at lade børn være selvstændigt ude, og der findes en række eksempler på, at naturen i medierne fremstilles som overdrevent farlig pga. sygdomme og farlige eller ubehagelige personer eksponeret i medierne.

Naturbørnehaver og udeskoler kan ses som bevidst pædagogisk påvirkning af nogle af ovenstående forhold, der på sigt kan påvirke børns forhold til naturen negativt. Der findes ikke nogen form for dokumentation for, at børn bliver mere vidende, mere interesserede eller mere tilknyttet til naturen på langt sigt ved at have gået i naturbørnehaver. I rapporterne fra 1960'erne (udflytterbørnehaverne), 1985-1995 (den tidlige fase) og forsøgs- og udviklingsarbejder frem til i dag antages det, at børn i naturbørnehaver vil komme til at vide mere om natur og på

sigt interessere sig for natur og miljøforhold. Der fremhæves, at børn, der leger meget ude i den tidlige barndom, vil have lyst til at være i naturen, når de bliver ældre. Ud fra overskrifter som »the childhood factor« eller »significant life experiences« findes der en række studier der undersøger, om naturoplevelser og naturerfaringer i barndommen kan have betydning for børns holdninger til natur og miljø.

I mit phd.-arbejde er dette en del af indholdet, idet jeg undersøger, hvordan pædagoger formidler natur for børn, og jeg finder efterfølgende mere end 125 børn, der har gået i naturbørnehaver. Jeg har fundet børnene på 4.-6. klassetrin, og her undersøger jeg om børn, der har brugt mere end 2500 timer i naturen mellem 3 og 6 år kan siges at vide mere om natur, være mere knyttet til natur eller være mere interesserede i det naturfaglige område.

I 1980'erne og i 1990'erne diskuterede friluftsmiljøet lignende forhold angående friluftslivs betydning for deltagernes natur- og miljøbevidsthed. Her blev fremført, kort opsummeret, at gode oplevelser i natur bliver til glæde ved natur, bliver til omsorg for natur, bliver til aktiv handling og stillingtagen i miljøspørgsmål. Mit projekt vil kunne nuancere disse lidt overfladiske kausalforbindelser og specielt lægge vægt på udepædagogens, udeskolelærerens og friluft vejlederens betydning i det pædagogiske arbejde udenfor.

¹⁾Der ofte blev oprettet som nødløsninger i forbindelse med pladsgaranti.

Foto: Kristian Dueholm Jessen

Friluftsliv i fokus

i nye efter- og videreuddannelseskurser

Fra januar 2011 kan du sætte friluftsliv i centrum for din videreuddannelse. Friluftsliv, natur, landskab og byens grønne områder vil fremover danne en meget væsentlig ramme om læring, sundhed, formidling, oplevelser og aktiviteter, og du kan med nye kompetencer være med i denne udvikling.

Fleksibel master i friluftsliv

De nye kurser kan indgå i en "masteruddannelse som fleksibelt forløb" – en fleksibel master i friluftsliv – som er en efter- og videreuddannelse med en samlet studietid på 1 år, der tilrettelægges som deltidsstudie, der gennemføres ved siden af almindeligt fuldtidsarbejde over 2 år. Du kan også vælge at gennemføre enkelte af kurserne, supplere med andre kurser eller tage hele forløbet i løbet af 3 og 6 år. Fleksibel master er en forskningsbaseret og praksisrelateret uddannelse, der svarer til en kandidatuddannelse.

Efter disse kurser vil du kunne varetage højt kvalificerede funktioner i offentlige, halloffentlige og private virksomheder. Du vil kunne arbejde med udvikling af friluftaktiviteter, rekreation, sundhedsfremme, naturformidling, borgerinddragelse, natur og velfærd, planlægnings- og forvaltningsopgaver, projektledelse mm. Studieformen er en vekselvirkning mellem internater, seminarer, intensive undervisningsperioder, hjemmestudier, vejledning og projekter.

Personlig udvikling og nye kompetencer

Kurserne er målrettet personer, der ønsker indsigt og erfaring med sammenhængende og tværgående udfordringer med friluftsliv som omdrejningspunkt. Interesserer du dig for sundhed, læring friluftsliv, turisme, rekreation, idræt m.m., kan du her få nye indsigter, færdigheder og kompetencer.

Er du ansat i den private eller den offentlige sektor som forvalter, folkeskole-, højskole- eller efterskolelærer, pædagog eller arbejder du fx med turisme eller sundhedsfremme, så er fleksibel master i friluftsliv måske det, der skal give dig dit næste kompetenceløft.

Pris

Den samlede pris for hele forløbet er 88.000 kr. De enkelte masterkurser koster 21.000-25.000 kr.

Kontakt

Fleksibel master i friluftsliv er forankret ved Skov & Landskab, Det Biovidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet og er baseret på et tværfakultært og tværinstitutionelt samarbejde med Institut for Idræt, Det Naturvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet.

- Studieleder: Peter Bentsen, Skov & Landskab, e-mail pbe@life.ku.dk eller tlf. 35 33 17 73
- Modulansvarlig for masterkursus 1: Erik Mygind, Institut for Idræt, e-mail emygind@ifi.ku.dk eller tlf. 35 32 08 94

Masterkurser

1. Friluftsliv: Natur, samfund og menneske

Du får viden, færdigheder og kompetencer inden for historiske, sociologiske og filosofiske teorier knyttet til friluftsliv. Du får også indsigt i videnskabsteoretiske og metodiske analyser og refleksioner over friluftsliv som tema, fag og forskningsområde. Vi tager på besøg i nordiske natur- og friluftsmiljøer, og sætter fokus på friluftsliv i et nordisk og internationalt perspektiv.

2. Friluftsliv: Læring, sundhed og velfærd

Du får viden, færdigheder og kompetencer, der gør dig i stand til at bruge friluftsliv som "middel" til at opnå andre formål (fx sundhed og læring) i det pædagogiske og organiserede friluftsliv. På et kritisk og reflekteret grundlag får du forståelse for friluftsliv i det (post)moderne samfund og relationerne til læring, sundhed og velfærd. Du får en forståelse af, hvordan dannelses-, uddannelses-, lærings- og forandringsprocesser foregår i relation friluftsliv, samt hvad natur- og friluftspædagogikken betyder for individ, organisation og samfund.

3. Friluftsliv: Politik, planlægning og forvaltning

Her bliver friluftsliv sat ind i en praktisk politisk, planlægnings- og forvaltningsmæssig ramme. Du bliver i stand til at kunne gennemtænke, organisere og koordinere en samlet proces, der omfatter planlægning, gennemførelse, præsentation, markedsføring og forvaltning af konkrete projekter eller initiativer for friluftsliv. Du vil få viden om og kompetencer til at samarbejde professionelt om forandrings-, udviklings- og konfliktløsningsprocesser indenfor friluftslivet på tværs af private og offentlige virksomheder, organisationer, fag og professioner.

4. Masterprojekt

Ved at skrive en større opgave fordyber du dig i et særligt emne, der dokumenterer din evne til at anvende og omsætte teoretisk viden i forbindelse med en selvvalgt aktuel problemstilling.

Foto: Mikkel S. Nordentoft

ANMELDELSE AF TO PH.D.-AFHANDLINGER OM FRILUFTSLIV

*Af Steen Nepper Larsen,
GNOSIS, Aarhus Universitet*

- *Hans Jørgen Fisker*: »Unge friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede. Unge friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt«, Skov og Landskab, Københavns Universitet, maj 2008, 546 sider.
- *Søren Andkjær*: »Friluftsliv i Danmark. Unge deltagelse i organiseret friluftsliv set i kulturelt perspektiv«, Institut for Idræt & Biomekanik, Syddansk Universitet, juni 2008, ca. 450 sider.

1000 sider byder sig til i form af to digre ph.d.-afhandlinger, der begge har været længe undervejs. Fiskers arbejde har strakt sig over 6½ år og Andkjærs i lidt kortere tid. Begge d'herre ønsker at bidrage til at videnskabeliggøre friluftslivet og at producere ny viden om friluftslivets felt. De ønsker at højne respekten for friluftslivet som forskningsområde i Danmark, og de er enige om, at det ikke er tilstrækkeligt at være normativ og traditionsforherligende på friluftslivets vegne - eller at der alene skal arbejdes teoretisk, begrebshistorisk eller historisk med friluftslivet som stof, praksis og genstandsfelt. I stedet skal der bedrives empirisk socialforskning, og de præsenterede teorier og teser må testes i lyset af resultaterne af de konkrete

undersøgelser, der foretages. Centralperspektivet i afhandlingerne er nærmest og forunderligt nok det samme: unge friluftsliv i Danmark i begyndelsen af det 21. århundrede. Begge forskningsprojekter fokuserer på friluftslivet som et felt, hvor de unge af lyst og nysgerrighed afprøver og udvikler identiteten i fællesskab, i et socialt og kulturelt værdiladet rum. Mange af de unge angiver selv, når de bliver spurgt, at de er opdraget med (og socialiseret til) friluftsliv, og at de første telt-, kajak-, vandre- og skiture har været familieudflugter. Andre svarer, at de opsøger udfoldelser, som de aldrig har dyrket i familien (bjergklatring, rapelling, adventure-race, downhill mountainbike-kørsel), bl.a. på foranledning af venner eller på grund af lokkende og spændende tilbud fra (ud)dannelsesinstitutioner som eksempelvis efter- eller højskoler.

Empirisk udforskning af friluftsliv med forskellige teoretiske greb: De to forskere foretager begge omfattende empiriske undersøgelser.

Fisker anvender kvalitative interviews (med 12 unge mellem 18 og 24 år, hhv. en mountainbiker, to rollespillere, en klatrer og en orienteringsløber fra »det moderne og lidt mere ekstreme friluftsliv« og to spejdere, to kano-kajakroere, en sportsfisker, en jæger og en rytter«, repræsenterede det mere »traditionelle

møde« at dyrke friluftsliv på) - og en spørgeskemaundersøgelse (hvor 383 unge fra Vestsjælland i alderen mellem 14 og 32 år og dyrkende de samme former for friluftsliv som de kvalitativt interviewede) svarer på en lang række spørgsmål for at finde ud af, hvorledes de unge dyrker friluftsliv som identitetsprojekt.

Andkjær serverer tre forskellige greb i et forsøg på at afdække og diskutere, hvilke opfattelser af, erfaringer med og holdninger til friluftsliv, der er på spil. Det sker i form af (I) strukturerede spørgeskemaundersøgelser, foretaget i grupper af unge mennesker, som deltager i organiseret friluftsliv (på basis af 12 A4-sider med 33 spørgsmål stillet til 432 unge) - samt (II) kvalitative case-studies og semi-strukturerede interviews med ledere og deltagere i friluftsliv (5 cases rækkende fra Silkeborg Højskoles fugle-, kano- og kajakture i smult midtjysk søvand til Oure Idrætshøjskoles hårde prøvelser og adventure-rettede retorik). Dertil kommer (III) et komparativt, kvalitativt case-study af Outdoor Education i New Zealand (»Zero risk – zero fun«, som de dødsforagtende og ganske 'udansk' formulerer sig down under) - der giver perspektiv til undersøgelsen af friluftsliv i Danmark. Igennem fire cases taler Andkjær med frivilligt deltagende unge mellem 16 og 24 år; han foretager også lederinterviews. Hvor Fisker 'nøjes med' at analysere de un-

ges udsagn som meningsladede tekster, overværer Andkjær flere gange i såvel Danmark som New Zealand de unges aktiviteter fra sidelinjen, og han bidrager med tankevækkende og kontrastrege iagttagelser, feltnoter og egne transkriberede udsagn.

Hvor Andkjær arbejder kultur-analytisk og sociologisk med inspiration fra bl.a. Anthony Giddens' modernitetsteorier og Henning Eichbergs konfigurationsanalyse (af 'frilufternes' forhold til tid, rum, energi, læring, magt, køn, teknik, kompetencer og miljø m.v.) foretager systematiske kortlægninger af forskelle og ligheder på det enkelte friluftsliv og det mere adventure-orienterede ditto - er Fisker mere optaget af peirceansk semiotik, ungdomsforskning og bourdieusk livsstilsforskning i et teoretisk forsøg på at opstille idealtyper for unges friluftslivsdyrkelse.

Ganske egensindigt tyder Fisker 'hverdagslivet' (de unges livsform; deres 'habitus') som dén fortolker ('interpretant'), der forholder sig til friluftslivet og landskabet. Bag om ryggen på de bevidste individuelle livs(stils)valg skulle der således være en makrostrukturel logik på spil. Denne dristige og originale tilgang viser sig at være erkendelsesproduktiv, omend den i et vist omfang står i kontrast til de teorier om den refleksive identitetsdannelse, som projektet også er rundet af. Når mennesket (den unge) tror det er frit - er det allerede sat ind i en række valgsituationer og gennemstrømmet af oplevelsesformer, som det ikke bevidst har valgt. De unge er kun tilsyneladende stillet frit til selv at forme

deres liv.

Fisker er heller ikke bleg for at hævde, at de unges natursyn grundlæggende må forstås »ud fra en ide om en strukturel analogi mellem tænkning i naturen og tænkning om naturen. Dvs. at der i afhandlingen arbejdes med ideen om, at naturen kan tænke, og at de unge kan komme ind i denne tænkning, og gøre den til deres egen, gennem friluftsliv. Men omvendt også sådan, at de unge kan tænke, og at naturen kan komme ind i denne tænkning, og gøre den til sin egen, når de unge dyrker friluftsliv.« Denne spekulative ontologi, der umiddelbart synes at antropomorficere naturen, er stærkt inspireret af en af semiotikkens founding fathers, Charles Sanders Peirce. Umiddelbart er der tale om en sympatisk gensidighedskonstruktion mellem natursynet-i-den-unge og naturen-i-sig-selv; men på trods af, at Fisker bruger mere end 150 sider på »Udkast til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt«, får han ikke overbevist mig om, at han har ret. Det skyldes ikke mindst, at grundigt konciperede og tungtvejende filosofiske argumenter er fraværende. Snarere er han optaget af at konstruere nogle teoretiske greb, der kan fungere i den analytisk-empiriske undersøgelsespraksis.

Fiskers perspektiv:

Fiskers afhandling ender med en anbefaling til det politiske og ministerielle felt. Han ser gerne, at Miljøministeriet, Ministeriet for Sundhed, Velfærdsministeriet, Undervisningsministeriet, Beskæftigelsesministeriet, Kul-

turministeriet og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration får øjnene op for friluftslivets potentialer, hvad angår skabelsen af »bæredygtige muligheder for forskellige ungdomsgrupper i befolkningen for at dyrke forskellige former for natur- og friluftaktiviteter i Danmarks natur og landskab med henblik på tilvejebringelse af positive effekter heraf i form af bl.a. øget sundhed og velfærd i ungdomspopulationen«. Undervejs har han påpeget, at friluftslivet kan ses som et »hverdagslivets identitetsprojekt på friluftslivets felt«, og at dette på det personlige niveau bl.a. drejer sig om at afstresse, at befri sig for regler og at styrke krop, dømmekraft og selvtillid; at det på det sociale niveau bl.a. drejer sig om at udvikle holdninger til natur, miljø og sund livsstil og om at lære at fungere i et fællesskab; og at det på det kulturelle niveau bl.a. drejer sig om at styrke beslutningsgrundlaget for erhvervs- eller uddannelsesvalg og om at få en dybere forståelse for andre mennesker og indsigt i andre værdier, end dem man selv bringer til torvs.

Ifølge Fisker er der fire idealtyper i spil for de unges måde at dyrke friluftsliv på: (I) den traditionelle, (II) den moderne, (III) den postmoderne og (IV) den posttraditionelle. De gennemspilles ganske langspytten- de og ideligt modellfremvisende på henholdsvis det personlige, sociale og kulturelle niveau. For at gøre en lang historie alt for kort, så anvender Fisker dem til at systematisere de empirisk indhøstede oplevelses- og værdipolariseringer i friluftslivet. Nogle af de unge trækker i retning af

en ideologiseret solidaritet ('her er vi fælles om alt...'), andre i retning af en ideologiseret individualitet ('her får du mulighed for at udvikle dig selv...') - som det hedder med to ekstreme, men samtidig ganske præcise, samtidsanalytiske formuleringer. Eksempelvis vil den traditionelle 'friluftser' søge kammerater med samme værdier og indstillinger som hun eller han selv har, vælge en praktisk tøjstil og agere mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt, og den moderne ditto vil gå op i kropslig iscenesættelse, opsøge grænseoverskridende individuelle udfordringer og være rede til en mulig identitetsforandring på en scene, der ikke nødvendigvis er lokal eller national. Den postmoderne 'friluftser' vil gå efter stolthed, anerkendelse, glæde og lykke - men også efter selvansvar på den lokale arena; den posttraditionelle ditto forfølger og inkarnerer en blanding af sociale og individuelle, nye og gamle værdier og er optaget af, hvad det vil sige at være menneske i det globale perspektiv. De traditionelle og posttraditionelle 'friluftser' søger i højere grad formel viden og praktisk kendskab i friluftslivet end de moderne og postmoderne ditto, der mere er båret af tro og håb. Fisker udfolder en meget omfattende analyse af en lang række stilerede spændingsfelter mellem disse fire idealtyper, der vel at mærke ikke udgiver sig for at være éntydige afspejlinger eller repræsentationer af de levende mennesker af kød og blod, som han mødte på sin vej, da han indsamlede empiri til sit projekt.

Andkjærs perspektiv:

Andkjær, der bl.a. giver en grundig og tiltrængt analyse af den hjemlige og internationale forskning i friluftsliv, lader sin afhandling munde ud i en række overraskende konklusioner. Der er bl.a. en overraskende lille forskel mellem deltagerne i det enkle friluftsliv og deltagerne i adventure, selvom førstnævnte er mere fokuseret på det enkle liv og kendskab til det specifikke naturområde eller landskab end sidstnævnte, der hylder den personlige udvikling og de kropslige udfordringer på udskiftelige naturarenaer. Både de traditionelle 'friluftser' og de nye adventure-dyrkere søger intense sociale oplevelser og udfordrende nye måder at opleve (sig selv) på. Ingen af dem synes særligt fokuseret på sundhed, og kvinders og mænds motiver for at dyrke friluftsliv er ikke væsensforskellige. De unge vælger ikke primært at deltage i friluftsliv af ideologiske eller værdimæssige årsager. Flere unge formår udmærket at skifte 'setting' og dermed at nyde både det enkle rolige, konkurrenceløse friluftsliv og det teamorienterede, konditionskrævende og konkurrencebetonede adventure-liv - til hver sin tid. Inden for det enkle friluftsliv viser det sig, at undervisernes og efter- og højskolerne selvforståelser, pædagogiske idealer og værdisæt ofte er langt højere og skarpere profileret end deltagerne. Mange af de unge deltagere, der dyrker det enkle friluftsliv, har intet behov for at ideologisere eller forherlige det. Det viser sig også, at skolerne og lærerne faktisk er nødt til at tænke både strategisk og kommercielt for at tiltrække elever,

samtidig med at de dyrker ganske andre ikke-kommercielle værdier i det praktiske friluftsliv. Andkjær bevidner også, at udfoldelsen af det enkle friluftsliv på landets høj- og efterskoler ikke besluttet demokratisk; men at underviseren som oftest har en plan, som deltagerne må følge. Overraskende er det måske også for potentielle læsere af denne afhandling, at Andkjær finder belæg for at hævde, at der ikke er noget, der tyder på at deltagerne i friluftsliv er mere bevidste om miljøet end andre aldersgrupper eller unge, som ikke deltager i friluftsliv - endsige at 'friluftserne' skulle være mere optaget af sundhed end andre grupper af befolkningen.

Andkjær, der ikke lægger skjul på, at hans mangeårige virke som friluftslivsdyrker, -underviser og -forsker fylder ham med stærke følelser og har præget de forforståelser, han gennemstrømmes af inden for det felt, han studerer, fremhæver med rette, at der siden 1970'erne er sket en institutionalisering, en pædagogisering og en kommercialisering af friluftslivet. Der er meget mere på spil end det 'ægte' selvvalgte og uorganiserede friluftsliv, og som forsker vælger Andkjær at indtage en på én gang pragmatisk, spørgende og nysgerrig attitude. Allerede fra afhandlingens første anslag proklamerer han, at hans grundlæggende undren »handler om, hvad det egentlig er, der fascinerer ved at være derude - hvorfor dyrker forskellige mennesker forskellige former for friluftsliv?«. Mange hundrede sider senere ender hans værk med håbefuldt, inkluderende og borgfredsagtigt at »udtrykke en optimistisk tro på at friluftslivet

i Danmark, organiseret såvel som uorganiseret, i fremtiden fortsat vil udvikle sig i retning af mangfoldighed med mange forskellige praksisformer, værdier og betydninger og med rum for såvel traditionen som inspirationen fra udlandet og nye befolkningsgrupper.«

Der er tre spor i forskningen af friluftsliv, pointerer Andkjær: (I) et rekreationsorienteret, (II) et pædagogisk-psykologisk og (III) et samfunds- og kultur-analytisk. Hvor de to første er præget af henholdsvis planlægnings- og forvaltningsmæssige spørgsmål og af en interesse for friluftsliv som et middel til fx personlig udvikling eller udvikling af sociale kompetencer i særlige målgrupper, er den tredje forskningsretning, som han selv arbejder for at styrke, optaget af friluftslivet som et kulturelt fænomen. Her ser humanister og socialforskere bl.a. på historiske forvandlinger af friluftslivet, på trends, traditioner og værdier - og kortlægger komplekse spørgsmål om samfundets interesser i friluftsliv, deltageres natursyn, deres kønspositioneringer og identitetsdannelse i praksis etc.

*Irriterende 'småfejl', mangler og uudfoldede muligheder:*¹⁾

Specielt Fisker burde have allieret sig med en effen korrekturlæser. Mængden af grammatiske fejl og simple stavfejl er simpelthen forstyrrende. Afhandlingen er også alt for omstændelig, og sproget sine steder så knastørt og selvoverbevist, at den er svær at komme igennem. Side op og side ned vrimler det med 'ting', man kan sige sig selv og vel næppe behøver at garnere

med mængder af empiri, data-kørsler og redundante, selvrygklappende sætninger for at få øje på: kajakroere kan godt lide havet, fiskere kan godt lide ro, rent vand og ensomhed og adventure-dyrkere fart og udfordringer. Dertil kommer, at mange danskere er ulykkeligt forelskede i de bjerge og den vilde natur, som vi ikke har (meget af), og næsten ingen kan lide ørkener. Til gengæld må Fisker roses for én, og kun én, syrlig - sikkert ganske ufrivillig - morsomhed. Efter således at have påpeget, at de stoute nordmænd Nansen og Faarlund ikke var forskere, skriver han om to nyere forskere Skogen og Wichstrøm, at de sandelig er »forskere, men stadig nordmænd.«

Andkjær burde ikke blot have anonymiseret eleverne, men også underviserne (lærerne på landets høj- og efterskoler). Flere gange véd læseren lige præcis, hvem der tales om. Danmark er et lille land, og det er forskningsetisk meget uheldigt, at introduktionens læbebekendelse om sikringen af »fuld anonymitet« ikke håndhæves. Noget helt andet er, at hvor Fisker kører planken helt ud og bekender sig til en stram sammenhæng mellem ontologi (hvad væren er, herunder: hvad er natur...) og epistemologi (hvad kan vi sige om væren; hvilke videnskabsteoretiske greb skal der anvendes...) - der synes Andkjær at hylde en langt mere instrumentalistisk tilgang til 'teori'. Således afviser han ikke blot, at det skulle være påkrævet at formulere et kritikbegreb for eller en normativ tilgang til fænomenet friluftsliv; han går også rask væk uden om de ontologiske spørgsmål. Havde han

vovet at gå nogle filosofiske og videnskabsteoretiske spadestik dybere, kunne hans mange tankevækkende resultater være blevet fulgt til dørs tænkende.

Begge afhandlinger kunne også have været styrket, om de havde arbejdet mere med de fænomenologiske dimensioner af friluftslivet. Bl.a. kunne de kropsfænomenologiske og transformative læreprocesser have været blotlagt, og der kunne have været teoretiseret mere - og i et livligere og langt mere erkendelsesgivende sprog - over de oplevelsesmættede udsagn, som deltagerne i friluftslivet selv videregiver. Og i stedet for at skrive lidt om natur- og friluftslivsbegrebets forskellige historiske vinklinger, kunne der have været tænkt lidt mere systematisk over, om der ikke kunne skrives noget originalt, ureferérbart, uhørt og hidtil uset om forholdet mellem naturens beskaffenhed og friluftslivet.

Effektmåling og legitimering:

»Problemet er..., at det trods mange anstrengelser og forsøg endnu ikke er tilstrækkeligt bevist, at friluftsliv og adventure har en langtidseffekt på enkelt-individer eller grupper i andre kontekster end den konkrete.« Således skriver Andkjær problembevidst og lidt forlegent, og det fornemmes også, at Fisker meget gerne ville have nogle hårdtslående og umisforståelige effektmålinger ved hånden, som han kunne lægge på de mange ministeriers blanke borde. Således indforskriver de sig begge i samtidens evidensmaskine. De ønsker at human- og samfundsvidenskaben snarere bliver i stand til at fremlægge effekter

end uigenkendelige begreber og 'langhårede' argumenter.

Kampen for det videnskabeliggjorte og empirisk forfattede friluftsliv må tilsyneladende føres på de scener og med det sprog, som de policy-udøvende magter selv tænker på og benytter sig af.

Dermed indskriver de to ph.d.-afhandlinger sig velvilligt på den videnskabelige og legitimationslystne arena. Legitim og legitimeringsduelig viden bliver nærmest umærkeligt gjort identisk med empirisk viden og med de teoretiske greb, der kan garnere og systematisere denne.

Snarere end at kritisere samtidens biopolitiske tendenser til at skævvride og overpædagogisere friluftslivet i sundhedens, socialpolitikken, integrationens, kompetenceerhvervelsens, teamspirit'ens, kommercialismens og selvkontrollens (u)hellige navne, risikerer afhandlingerne, deres mange imponerende og tankevækkende kortlægninger til trods, at komme til at fremstå som mere servile, medspillende og kritikløse, end godt er.

Men sådan er prisen sikkert for at ville skabe noget, der kan kaldes for og genkendes som 'rigtig' videnskab inden for de herskende og stadigt snævrere videnspolitiske anerkendelsesspil, som også friluftslivsforskere ser ud til at måtte underlægge sig, når de ønsker at få deres felt anerkendt som et både seriøst, perspektivrigt og samfundsmæssigt væsentligt anliggende.

¹⁾ Steen Nepper Larsen har læst og anmeldt versioner af ph.d.-afhandlingerne inden de gik i trykken, dvs. de versioner, som bedømmerne har modtaget og læst; (redaktionen).

Foto: Kristian Dueholm Jessen

DANSKE DOKTOR- OG PH.D.-AFHANDLINGER I RELATION TIL FRILUFTSLIV

Af Peter Bentsen, Skov og Landskab, Københavns Universitet

DOKTORAFHANDLINGER

Koch, Niels Elers (1985). Skovenes friluftsfunktion i Danmark. Statens forstlige Forsøgsvæsen (nu Skov & Landskab). Bestående af:

- Koch, N.E. (1978): Skovenes friluftsfunktion i Danmark. I. del. Befolkningens anvendelse af landets skove. Forstl. Forsøgsv. Danm., 35, 285-451.
- Koch, N.E. (1980): Skovenes friluftsfunktion i Danmark. II. del. Anvendelsen af skovene, regionalt betragtet. Forstl. Forsøgsv. Danm., 37, 73-383.
- Koch, N.E. (1984): Skovenes friluftsfunktion i Danmark. III. del. Anvendelsen af skovene, lokalt betragtet. Forstl. Forsøgsv. Danm., 39, 121-362.

PH.D.-AFHANDLINGER

Jensen, Frank Søndergaard (1999). »Forest recreation in Denmark from the 1970s to the 1990s«. Forskningsserien (The Research Series), No. 26-1999. Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm. 166 s.

Kaae, Berit C. (1999). »Living with tourism: exploration of destination sharing and strategies of adjustment to tourism«. The Royal Veterinary and Agricultural University, Frederiksberg.

Holm, S. (2000). »Anvendelse og betydning af byens parker og grønne områder«. Forest & Landscape Research, No.28-2000. Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm. 284 s. + appendiks.

Kruse, Søren (2002): »Naturoplevelsernes didaktik. Iagttagelser af de iscenesatte naturoplevelser med naturvejledningen som eksempel«. Danmarks Pædagogiske Universitet.

Oustrup, Liv (2007). »Skovopfattelser blandt danskere og i skovlovgivningen«. Forest & Landscape Research, No. 38-2007. Danish Centre for Forest, Landscape and Planning, Hørsholm. 298 s.

Hyllested, Trine (2007). »Når læreren tager skolen ud af skolen – en analyse af naturskolebesøg og andre ud af skolen aktiviteter med fokus på lærernes formål med at tage ud og deres interaktion med eleverne i forhold til at optimere betingelserne for elevernes læring«. Århus Universitet.

Fisker, Hans Jørgen (2008). »Unge friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede. Unge friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt.« Skov & Landskab.

Andjær, Søren (2008). »Friluftsliv i Danmark: Unge deltagelse i organiseret friluftsliv set i kulturelt perspektiv«. Syddansk Universitet. 420 s.

I skrivende stund arbejder Sandra Gentin, Niels Ejbye-Ernst, Jacob Haahr, Anton Stahl Olafsson, Jasper Schipperijn og Peter Bentsen alle på ph.d.-projekter i relation til friluftsliv, der forventes at blive afsluttet i løbet af 2010-2012. Redaktionen beklager, hvis ovenstående oversigt ikke er komplet...

KANON FOR DANSK FORSKNING I FRILUFTSLIV

*Af Peter Bentsen, Skov og Landskab, Københavns
Universitet*

Som et forsøg på en afslutning på dette temanummer følger her et bud på en kanon for dansk forskning i natur- og friluftsliv. Inspireret af arbejdet med en dansk kulturkanon (www.kulturkanon.kum.dk) følger her en samling og præsentation af (nogle af) de vigtigste værker inden for forskning i friluftsliv i Danmark. Formålet med listen er (et forsøg på) at udvælge en række publikationer, der viser såkaldte »retninger og milepæle« (jf. www.kulturkanon.kum.dk) i dansk friluftsforskning (korte) historie. Publikationerne er udvalgt med henblik på at vise retninger, milepæle og forskellige vinkler på forskning i friluftsliv (friluftsliv forstået meget bredt – i retning af »brug af og betydningen af brug af natur«). I listen er således repræsentanter fra en række danske forskningsmiljøer, der beskæftiger sig med friluftsliv (IFI, SDU, Skov & Landskab, DPU, RUC m.fl.), og der er valgt forholdsvis mange antologier i listen for at vise bredden og de mange retninger i dansk friluftsforskning korte historie. Den tværvidenskabelige tilgang og støtten fra Friluftsrådet til mange af projekterne og publikationerne er også værd at bemærke (samt måske fraværet af kvindelige forfattere?). Publikationerne er listet kronologisk, og friluftskanonen er et øjebliksbillede, der selvfølgelig er subjektivt og afspejler bl.a. forfatterens syn på tingene (og skal ikke tages alt for alvorligt). Når man som i dette tilfælde laver nogle tilvalg, laver man også nogle fravalg, dvs. mange andre bøger, artikler og publikationer kunne have været med (som bl.a. er nævnt i dette temanummers artikler), fx Edinger (1990, 1991), Ydegaard (1995), Bischoff (1996) (hvis en dansker bosat i Norge kan være med?), Dahl (2004), Caspersen & Olafsson (2006) mfl. Det kan også diskuteres, om alle publikationerne kan karakteriseres som forskning (måske er udviklingsarbejder et bedre ord?). Summa summarum: Denne kanon er et udkast og et oplæg til samtale, diskussion og debat, og input, kommentarer, rettelser og spørgsmål er på

sin plads. Måske kan kanonen være til inspiration for medlemmer af DFNF og studerende inden for friluftsliv-området?

1. Koch, N. Elers (1985). *Skovenes friluftsfunktion i Danmark. Statens forstlige Forsøgsvæsen (nu Skov & Landskab)*.

Se oversigt over forsvarede afhandlinger for den fulde reference.

Med oprettelsen af »Projekt Skov og Folk« i 1975 ved Statens forstlige Forsøgsvæsen startede Niels Elers Koch den første mere stabile forskningsenhed for friluftsliv i Danmark. Niels Elers Koch var »en enmandshær« (Sven-G. Hultman, personlig beretning), der blev udgangspunktet for en godt trediveårig nationalt dækkende udforskning af det uorganiserede friluftsliv i de danske skove. Denne forskning har overvejende været rettet mod forvaltning og politikudformning inden for skovsektoren, og har påvirket denne på en lang række områder - fx Skovloven samt tilskudsordninger til løvtræ og skovrejsning. Bl.a. på grund af Kochs grundlæggende kvantitative forskning er Skov & Landskab i dag udpeget af Miljøministeriet som Fagdatacenter for Friluftsliv og Turisme - ligesom Kochs vedvarende interesse for fagområdet har bevirket, at Skov & Landskab i dag må anses for at rumme landets største forskningsgruppe omkring friluftsliv.

2. Eichberg, Henning & Jespersen, Eigil (1986). *De grønne bølger. Træk af natur- og friluftslivets historie. Forlaget Bavnepanke*.

I 1983 drøftede Fredningsstyrelsen, Friluftsrådet og Gerlev Idrætshøjskole at starte et forskningsarbejde om friluftslivets samfundsmæssige placering og betydning. Som et forarbejde til dette skulle Gerlev Idrætshøjskole i et arbejdsnotat prøve at beskrive de perioder i Danmark (og Europa), hvor der havde været en særlig interesse for at dyrke friluftsliv (de såkaldte grønne bølger). Den teoretiske baggrund er konfigurationsanalysen og trialektik-modellen, men også inspirationen fra tyskeren Gross-Klaus er tydelig. Aftalen gik på et

arbejdsnotat på ca. 50-70 sider, men materialet var så omfattende, at arbejdsnotatet blev på næsten 500 sider. Resten er historie... Bogen beskriver, analyserer og argumenterer for friluftsliv som en social og kulturel konstruktion. En af de mest grundlæggende og mest vigtige erkendelser inden for forskning i friluftsliv i Norden er netop, at den nordiske friluftslivstradition ikke er den eneste eller den »naturlige« form for friluftsliv. Tværtimod er den i et historisk og geografisk lys kun én blandt mange meget forskellige friluftslivskulturer. Måske skulle der en »outsider« (tyskeren Eichberg i Danmark) til for at se og turde sige, at friluftsliv var relativt i tid og rum (jf. en kvinde (Pedersen 1999) eller svensker (Tordsson 2003) i Norge)? Sammenlignet med Norge og Sverige er det forholdsvist tidligt, at denne erkendelse bliver publiceret i Danmark via De grønne Bølger, og som siden da er blevet en meget udbredt tankegang. Bogen er optrykt i 2000 med et nyt efterskrift. Eichberg er p.t. bl.a. vejleder på Jacob Haahrs igangværende ph.d.-projekt om familiefiriluftsliv.

3. Berg-Sørensen, Terkel (red.) (1997). *Friluftsliv og naturoplevelser - Artikler om dansk friluftsliv. Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv.*

I anledningen af Dansk Forum for Natur- og Friluftslivs 10 års jubilæum udgav foreningen en antologi med udvalgte artikler fra foreningens medlemsblad »Dansk Friluftsliv« og andre tidsskrifter. En såkaldt »blomsterbuket«, der blev redigeret af Terkel Berg-Sørensen. Man kan se denne antologi som en opsamling og et godt billede på hvad Andkjær (2001) har kaldt »pionertiden«. Artiklerne er resultaterne af en række udviklingsarbejder inden for det pædagogiske friluftsliv, og viser den meget tidstypiske holdningsprægede og subjektive tilgang som er/var kendetegnende for DFNF, men som samtidig var den spæde start til forskning i det pædagogiske friluftsliv. Mange af de såkaldte »dinosaurer« i dansk friluftsliv (og stiftere af DFNF) er repræsenteret i antologien.

4. Jensen, Frank Søndergaard (1999). *Forest recreation in Denmark from the 1970s to the 1990s. Forskningsserien, Nr. 26. Forskningscentret for Skov & Landskab (nu Skov & Landskab).*

En opfølgning på Niels Elers Kochs studier og forskning, der viser mønstre og trends i det uorganiserede friluftsliv i skovene, samt holdningerne

til skovens udformning. Ved at anvende samme kvantitative repræsentative undersøgelsesmetodik, studerer Jensen udviklingen over tid, og ved at gentage skovundersøgelser fra 1970'erne har det været muligt at påbegynde en egentlig monitoreringsindsats. Afhandlingen er en af de få afhandlinger om friluftsliv, der er skrevet på engelsk. Jensen har siden koordineret forskningen i friluftsliv ved Skov & Landskab, og er for tiden vejleder for flere ph.d.-studerende på Skov & Landskab, der alle beskæftiger sig med friluftsliv (A.S. Olafsson, S. Gentin og P. Bentsen).

5. Agger, P., Reenberg, A., Læssøe, J. og Hansen, H.P. (2002). *Naturens værdi. Vinkler på danskernes forhold til naturen. Gads Forlag.*

Antologien er en debatbog udgivet af det nedlagte Naturråd, der bl.a. havde til opgave at undersøge danskernes holdning til natur. Antologien er sidste del af dette projekt, og blev færdiggjort af Danmarks Miljøundersøgelser (grundet nedlæggelse pga. regeringsskifte). En blanding af mange bidrag bl.a. af flere folk fra RUC, Henning Eichberg samt Annette Bischoff fra Bø, Norge, og et forsøg på at vise hvor kompleks forståelsen af naturen og naturbegrebet i virkeligheden er. Antologien står i gæld til og nævner inspiration fra forskningscenter »Menneske & Natur« og forskningsprogrammerne »Landmanden som Naturforvalter«, »Menneske, Landskab & Biodiversitet« og »Foranderlige Landskaber« samt Forskningscenter for Skov & Landskab.

6. Kruse, Søren (2002). *Naturoplevelsernes didaktik. Iagttagelser af de iscenesatte naturoplevelser med naturvejledning som eksempel. Danmarks Pædagogiske Universitet.*

Kruses ph.d.-afhandling må være en af de første videnskabelige tilgange til det pædagogiske friluftsliv i Danmark. I afhandlingen fokuserer Kruse på de iscenesatte naturoplevelser med naturvejledning som eksempel (omend i meget almenpædagogiske og -didaktiske vendinger). Afhandlingen eksemplificerer en mere teoretisk tilgang til forskning i natur og friluftsliv, og repræsenterer bl.a. Danmarks Pædagogiske Universitets fokus på området (se også forskningsprogrammet for miljø- og sundhedspædagogik på DPU). Afhandlingen viser en mere teoretisk tilgang end tidligere forskning i friluftsliv (især inden for det

meget normative pædagogiske friluftsliv). Se også Kruse (2005). Kruse har siden (desværre) bevæget sig mere over i almen pædagogik og didaktik (universitetspædagogik), men er dog vejleder på Niels Ejbye-Ernsts igangværende ph.d.-projekt om naturbørnehaver.

7. *Mygind, Erik (red.) (2005). Udeundervisning i folkeskolen. Et casestudie om en naturklasse på Rødkilde Skole og virkningerne af en ugentlig obligatorisk naturdag på yngste klassetrin i perioden 2000-2003. Museum Tusculanums Forlag.*

Antologien er en samling af artikler fra Rødkildeprojektet, hvor en forskergruppe bestående af otte forskere og fire specialestuderende (fra hhv. IFI og DPU) fulgte, undersøgte og dokumenterede betydningen af ude-undervisning i den danske folkeskole. Fokus var bl.a. på sundhed, trivsel, didaktik og socialt miljø undersøgt via kvantitative som kvalitative forskningsmetoder. De overordnede forskningsspørgsmål sammenfattes af Mygind til

- Hvordan påvirkes elevernes trivsel, oplevelse af undervisning, sociale relationer, miljøforståelse og fysiske aktivitet i ude- og inderummet?
- Hvordan påvirkes lærernes didaktiske valg og undervisningsmetoder?
- Hvilke holdninger har forældrene til tre år med udepædagogik?

Antologien markerer Institut for Idræts fokus på sundhed, læring og det institutionaliserede friluftsliv. Inspirationen fra Grahn m.fl. (1997) i Sverige er synlig. Se også Mygind (2007, 2009). Peter Bentsens igangværende ph.d.-projekt kan ses som en national kvantitativ opfølgning på Rødkildeprojektet.

8. *Andkjær, Søren (red.) (2005). Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv. Slagelse: Forlaget Bavnepanke.*

I 2003 arrangerede Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet et seminar om friluftsliv på baggrund af et forsknings- og udviklingsprojekt »Friluftsliv i det 21. århundrede«. Denne opfølgende bog (og seminaret) kan ses som »en del af udviklingen frem mod dels en mere åben, udogmatisk og fremtidsrettet debat, og dels en større forskningsmæssig interesse for feltet friluftsliv i Danmark« (måske især inden for det pæ-

dagogiske friluftsliv?). Antologien er en samling af artikler, der viser en tværvidenskabelig tilgang, og som er nationalt dækkende. Bogen består af tre dele, der skal vise mangfoldigheden og forskelligheden i friluftsliv, og bogen er et eksempel på SDU's kultursociologiske tilgang og brug af kulturanalysen (især Tordssons, Eichberg og Andjærs bidrag). Andkjærs projekt og denne efterfølgende antologi kan ses som inspiration til og som en form for forprojekt til Andkjærs ph.d.-projekt (2008), som også bør nævnes i denne kanon.

9. *Hansen, Karsten B. & Nielsen, Thomas S. (2005). Natur og grønne områder forebygger stress. Skov & Landskab.*

I 2005 udgav Skov & Landskab dette hæfte, som siden er blevet spredt og citeret mange steder. Publikationen og det bagvedliggende forskningsprojekt er inspireret af Grahn & Stigsdotter (2003), og publikationen markerer (bl.a.) Skov & Landskabs opprioriterede fokus på sundhedsområdet (Natur og Sundhed). Se også Nielsen & Hansen (2006, 2007). Senere er der gennemført en række lignende studier, bl.a. SUSY GRØN projektet med Statens Institut for Folkesundhed samt Troelsen et al. (2008) om de bolignære områders betydning for sundhed.

10. ?

Der skal være plads til forbedring og udvikling, og derfor er denne tiende plads tom. Her kan læseren selv indsætte de mangler, der utvivlsomt vil være i denne kanon. Her kunne bl.a. Andkjærs (2008) og Fiskers (2008) ph.d.-afhandlinger være nævnt (om end de er så nye, at de ikke er blevet kanoniserede – endnu). Læseren kan evt. lave sin egen personlige kanon samt reflektere over, hvordan en kanon for friluftsliv for DFNF ville se ud? En kanon for Friluftsrådet? En kanon for Skov- og Naturstyrelsen? Eller hvordan ville Svend Ulstrups, Ib Ivar Dahls eller B.S. Christiansens kanon se ud?

Friluftsliv

Natur, samfund og pædagogik

Peter Bentsen · Søren Andkjær · Niels Ejbye-Ernst

Denne nye lærebog tematiserer og diskuterer teoretiske og praktiske aspekter af friluftsliv og pædagogisk arbejde i naturen i Danmark.

Bogen giver en indføring i friluftsliv som samfundsmæssig fænomen og i pædagogisk-didaktiske teorier og metoder i relation til friluftsliv, og diskuterer hvordan friluftsliv kan inddrages i undervisningen og i det

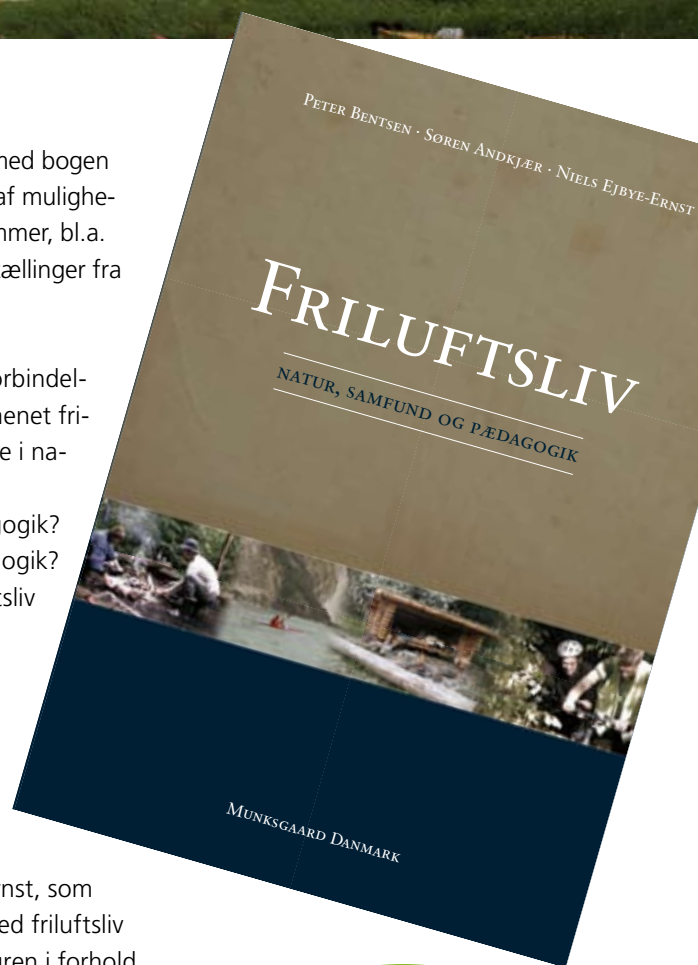
pædagogiske arbejde. Målet med bogen er at vise den mangfoldighed af muligheder som natur og friluftsliv rummer, bl.a. eksemplificeret i en række fortællinger fra praktisk friluftsliv.

Centrale spørgsmål i denne forbindelse indebærer at forstå fænomenet friluftsliv og pædagogisk arbejde i naturen:

- Hvad er friluftsliv og pædagogik?
- Hvorfor friluftsliv og pædagogik?
- Hvordan arbejde med friluftsliv og pædagogik?

Bogen er den første danske forskningsbaserede lærebog om friluftsliv og pædagogisk arbejde i naturen. Bogen er skrevet af Peter Bentsen, Søren Andkjær og Niels Ejbye-Ernst, som alle har mange års erfaring med friluftsliv og pædagogisk arbejde i naturen i forhold til forskellige målgrupper, institutioner, steder og aktiviteter.

Bogen henvender sig til alle, der har interesse for teoretiske og pædagogiske aspekter ved organisering, formidling og undervisning i friluftsliv, og derfor er bogen relevant for og kan anvendes af mange forskellige faggrupper: naturvejledere, friluftslivvejledere, udeskolelærere, naturpædagoger, ledere og instruktører, planlæggere og forvaltere, foreningsledere samt ikke mindst studerende på videregående uddannelser.

Indhold

Indledning. Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik	13
Del 1. Friluftsliv, historie og samfund.....	21
Kapitel 1. Friluftsliv og grønne bølger	27
Kapitel 2. Friluftslivet, institutionalisering og pædagogisering.....	37
Kapitel 3. Friluftsliv og mangfoldighed.....	47
Kapitel 4. Friluftslivet, internationalisering og globalisering	64
Del 2. Friluftsliv, pædagogik og didaktik	75
Kapitel 5. Friluftsliv og pædagogiske positioner	79
Kapitel 6. Friluftsliv, viden og læring	92
Kapitel 7. Friluftsliv og didaktik	104
Kapitel 8. Friluftsliv, mål og indhold.....	114
Kapitel 9. Friluftsliv og pædagogiske metoder	128
Kapitel 10. Friluftsliv, tid og rum.....	140
Kapitel 11. Friluftsliv, sikkerhed og certificering.....	155
Del 3. Friluftsliv, fortællinger og analyse.....	169
Kapitel 12. Friluftsliv i børnehaven.....	173
Kapitel 13. Friluftsliv i grundskolen.....	183
Kapitel 14. Friluftsliv på højskolen – det enkle friluftsliv.....	192
Kapitel 15. Friluftsliv og naturvejledning.....	201
Efterskrift. Friluftsliv – natur, samfund og pædagogik	209
Stikord.....	215

Fortællinger til Del 3 som kan hentes på bogens hjemmeside www.munksgaarddanmark.dk

Friluftsliv på efterskolen – adventure race.....	1
Friluftsliv i de frivillige foreninger.....	11
Friluftsliv på det kommercielle marked.....	19

Bogen kan købes flere steder:

- på forlagets hjemmeside (www.munksgaarddanmark.dk)
- hos boghandleren (bestil via titel og ISBN-nummer)
- hos forfatterne

220 sider. Kr.328,- (vejl.)
ISBN: 978-87-628-0758

Afsender:
Jesper Lind Nielsen
Byvejen 64
5466 Asperup

